

Dr hab. Ireneusz T. DZIUBEK, prof. UK
Instytut Nauk o Bezpieczeństwie
Uniwersytet Kaliski
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego
ul. Nowy Świat 4, 62-800 Kalisz

Kalisz, dnia 23.06.2025 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pani mgr Anny NASTUŁY
pt. *Znaczenie wywiadu jawnoźródłowego w bezpieczeństwie państwa*
zrealizowanej pod kierunkiem promotora Pana prof. dr. hab. Bogusława JAGUSIAKA

1. Wstęp

Podstawą prawną przeprowadzonych czynności i ostatecznego wydania niniejszej opinii stała się Uchwała Rady Dyscypliny Naukowej *Nauki o Bezpieczeństwie* Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie Nr 25/RDN NoB/2025 z dnia 30.04.2025 roku – w sprawie powołania recenzentów w przewodzie doktorskim Pani mgr Anny NASTUŁY.

W konsekwencji powyższego, uwzględniając ustawowe kryteria i wymogi stawiane rozprawom doktorskim, w kolejnych częściach recenzji odniesiono się do następujących aspektów: określenie trafności wyboru i oryginalności problemu badawczego podjętego w rozprawie wraz z odniesieniem się do wiedzy teoretycznej Kandydatki w danej dyscyplinie naukowej; ocena metodologiczna i merytoryczna dysertacji w kontekście umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej; osiągnięcie określonych wyników badań i praktyczne ich zastosowanie; ocena od strony formalnej oraz wnioski końcowe.

2. Określenie trafności wyboru i oryginalności problemu badawczego podjętego w rozprawie

Zakreślony tytułem recenzowanej dysertacji obszar badań Autorki odnosi się do fundamentalnych, co do wartości, zasobów każdej organizacji, które pomimo swego niezwyklego zakresu, wagi oddziaływania i złożoności – ukryte są pod pozornie prosto brzmiącym pojęciem *informacja*. Niektórzy z teoretyków bądź ekspertów wskazanego zagadnienia są tak przekonani o wiedzy w tym zakresie, że wręcz rezygnują z jego definiowania uważając, iż jest oczywistym odzwierciedleniem stanu wiedzy o otaczającej rzeczywistości, jakości istniejącego systemu czy procesów doskonalących. Zdobywanie, posiadanie i wykorzystanie informacji towarzyszyło bowiem człowiekowi od czasów najdawniejszych. Uproszczone w ten sposób rozumienie może być przykładowo u podstaw przekazu w zajęciach akademickich, ale nie w optyce zarządzania bezpieczeństwem organizacji, ponieważ to informacja w sposób *bezpośredni* oraz *pośredni* – wpływa na *trafny* bądź *nie* proces decyzyjny. Podobnie też jak ludzie, środki finansowe czy techniczne – stanowi o jej pozycji – zapewniającej optymalne do potrzeb zachowanie w każdej, nawet najtrudniejszej, sytuacji. Właściwa i terminowo otrzymana informacja pozwala bowiem poznać i zrozumieć zmiany zachodzące w otoczeniu organizacji oraz odpowiednio wcześniej dostosować zdolności i możliwości reagowania, a tym samym korzystnie determinować jej funkcjonowanie.

Informacja, powiązane z nią procesy, systemy i sieci wspierające – jako nadzwyczaj ważne aktywa – dotyczą także specyficznie rozbudowanej organizacji jaką jest państwo, którego konstytucyjnym obowiązkiem jest zapewnienie bezpieczeństwa. Niezbędne do tego zasoby informacyjne są zatem zbierane, przechowywane, przetwarzane oraz dystrybuowane według określonych zasad, a w tym dotyczących klasyfikacji, zróżnicowania dostępu oraz stopnia krytyczności możliwych szkód bądź utraty.

Zarówno obowiązujące jak i zachodzące w tym zakresie procesy informacyjne nabrały niezwyklej akceleracji na przełomie XX i XXI wieku za sprawą technologii powiązanych z digitalizacją sieci telekomunikacyjnych, rozwoju transmisji szerokopasmowej i wydajności połączonych z tym komputerów. Oprogramowanie tych ostatnich wkrótce pozwoliło na w pełni interaktywne i elastyczne procesy zarządzania oparte o dalsze, nadal nie mniej przyspieszane, technologiczne postępy wiedzy.

Dokonana w ten sposób zmiana środowiska informacyjnego z *plaszczynowego* na *sieciocentryczne* zaczęła się charakteryzować nie tylko nadzwyczajną wielością połączeń, pojawienia się na tej arenie nowych postaci (aktorów), środków i sfer działania (w obszarze politycznym, społecznym, kulturowym, gospodarczym czy wojskowym), lecz także mnogością możliwych zagrożeń. Metody, narzędzia, techniki zbierania, przetwarzania, udostępniania danych i informacji – stały się bowiem coraz bardziej wyrafinowane. Stworzyły tym samym potencjał, którego umiejętne wykorzystanie zaczęło skuteczniej pozwalać na osiąganie przewagi informacyjnej, następnie przewagi decyzyjnej, a w konsekwencji supremację nad istniejącymi konkurentami (przeciwnikami). Wszystko to razem przyniosło przekonanie oparte nie na domniemaniu, ale na praktycznych doświadczeniach zarządzania bezpieczeństwem – wynikających z terroryzmu światowego, konfliktów asymetrycznych czy nowych koncepcji działań zbrojnych – wskazujących, że technologie informacyjne mogą być głównym czynnikiem sukcesu współczesnych bądź przyszłych działań w środowisku państwa oraz jego zróżnicowanych potrzeb.

Konkludując należy stwierdzić, że zobrazowane powyżej przeobrażenia oraz wyzwania przyszłości wymagają zmiany istniejącego dotąd podejścia w zachodzących procesach – w kierunku stworzenia w państwie bardziej nowoczesnych, a nawet może sprawiających wrażenie futurystycznych, strategii zapobiegania zagrożeniom bezpieczeństwa informacyjnego.

W zakreślonej w ten sposób rzeczywistości funkcjonowania państwa i wynikających z tego zagrożeń bezpieczeństwa wybór Autorki, by z puli nowocześnie zachodzących procesów informacyjnych objąć zainteresowaniem badawczym sferę o wadze zasadniczej – wywiad jawnoźródłowy – należy uznać za nadzwyczaj trafny i merytorycznie uzasadniony.

U jego podstaw legło (strona 23. dysertacji) odpowiednio uzasadnione stwierdzenie Doktorantki, że (...) *Cyberprzestrzeń, jako wirtualna sieć powiązań elementów o charakterze technicznym, technologicznym i społecznym, uznana została za kolejne pole walki – obok lądu, morza, przestrzeni powietrznej i kosmicznej. Działania w cyberprzestrzeni mogą wywoływać nie tylko zakłócenia w sferze wirtualnej, ale również skutki kinetyczne, co stanowi szczególne zagrożenie dla funkcjonowania obiektów infrastruktury krytycznej państwa. Wywiad jawnoźródłowy dostarcza podmiotom odpowiedzialnym za bezpieczeństwo państwa informacji umożliwiających podejmowanie działań prewencyjnych wobec zagrożeń takich jak sabotaż, szpiegostwo, terroryzm, przestępczość zorganizowana, działania ugrupowań ekstremistycznych czy dezinformacja (...).*

Zaprezentowana powyżej argumentacja jest tak czytelna, że wręcz niemożliwym wydawać by się mogło, iż podjęty przez Badaczkę wątek może cechować oryginalność jego wyodrębnienia. Wywiad jawnoźródłowy wykorzystywany jest bowiem wszechstronnie – nie tylko przez instytucje państwa, ale i przez sektor prywatny. Konstatacji tej jednak nie można przełożyć na stan faktyczny. Pomimo doktrynalnego pochylenia się nad problematyką cyberbezpieczeństwa – przekładającego się na przyjęcie szeregu odniesień do zasobów technicznych, proceduralnych czy prawnych – odporność naszego państwa na zagrożenia wywołane zróżnicowanym przepływem informacji, a w tym przede wszystkim o charakterze jawnoźródłowym, nadal nie jest odpowiednio zagwarantowana.

Przywołane powyżej względy utylitarne należy powiązać ze stroną teoretyczną. Znane i naukowo upublicznione wyniki badań w wyróżnionej autorsko materii mają charakter ograniczony i najczęściej przyczynkowy. Pozwala to na jeszcze dalej idące podkreślenie oryginalności problemu badawczego podjętego w recenzowanej rozprawie – bezsprzecznie udowodnione przez Badaczkę w części odnoszącej się do przeprowadzonej *analizy literatury przedmiotu* (strony od 42. do 47. dysertacji).

Rekapitułując zatem powyższy fragment recenzji stwierdzić należy, że dokonując wyboru przestrzeni badawczej określonej tytułem rozprawy Pani mgr Anna NASTUŁA wykazała się umiejętnością trafnego wyodrębnienia materii dotąd niespenetrowanej i uzasadnionej nie tylko względami teoretycznymi, ale i utylitarnymi. W części praktycznej odnoszą się one do potrzeb optymalizacji zarządzania bezpieczeństwem państwa w obszarach dotyczących dynamicznych zmian charakteryzujących wywiad jawnoźródłowy, a teoretycznej – lokalizują się w przedmiocie wzbogacenia dyscypliny *nauki o bezpieczeństwie* o materię dotąd nieobjaśnianą, a nadto porządkującą wiedzę o zmianach zachodzących w istniejących procesach informacyjnych.

3. Ocena metodologiczna dysertacji

Założenia metodologiczne zostały przez Doktorantkę przedstawione w treści *Rozdziału 1.* (strony od 15. do 49. dysertacji) w sposób poprawny i odpowiednio uzasadniony w czytelnie wyodrębnionych podrozdziałach.

Rozważania te zostały poprzedzone krótkim *Wstępem* (strony od 5. do 9. dysertacji) oraz *Spisem użytych oznaczeń i skrótów* (strony od 10. do 14. dysertacji). Ujęcie w tej części pracy końcowo wyróżnionego zestawienia budzi jednak pewne moje wątpliwości – szczególnie wobec ponownego objaśniania szeregu z nich w podrozdziale 1.2. – zatytułowanym *Charakterystyka podstawowych pojęć* (strony od 24. do 35. dysertacji).

Uzasadnienie podjęcia tematu (strony od 15. do 24. dysertacji) nastąpiło w moim przekonaniu w sposób jasny i przekonujący. Stanowi podstawę do uzasadnionego przeświadczenia prezentowanego jeszcze przejrzyściej w kolejnych częściach rozprawy – o dobrym przygotowaniu Autorki do realizacji zamierzeń, zarówno pod względem teoretycznym, jak i empirycznym. Walory te między innymi powiązać trzeba z podkreślonym doświadczeniem Doktorantki związanym z (...) *pełnieniem funkcji inspektora ochrony danych osobowych w pionach bezpieczeństwa informacji oraz wykładowcy akademickiego z zakresu cyberbezpieczeństwa, technik wywiadu jawnoźródłowego oraz bezpieczeństwa informacji...* (strona 24. dysertacji).

W przywoływanym już powyżej podrozdziale 1.2. (strona 24. do 35. dysertacji) Badaczka zasadnie pochyliła się nad podstawowymi pojęciami wyróżnionymi w pracy – *wywiad jawnoźródłowy* i *bezpieczeństwo państwa*. Metodologicznie uporządkowała podejście do ich rozumienia, definiowania i umiejscowienia o charakterze rodzajowym oraz dyscyplinarnym.

W ujęciu nieco krytycznym pewien niedosyt (ale wyróżniony w moim subiektywnym podejściu do problematyki podjętej w dysertacji przez Autorkę) budzi jedynie brak wprowadzającego odniesienia do całości rozważań i dotyczący pojęć: *informacja* oraz *procesy informacyjne*. Podkreślenia też wymaga, że Badaczka zarówno w tej części swoich rozważań (strona 29. dysertacji), jak i wcześniej (porównaj: s. 17. dysertacji) uniknęła zaprezentowania własnego stanowiska wobec powtarzającego się w większości zewnętrznych opracowań teoretycznie przyjmowanego poglądu, że *wywiad jawnoźródłowy charakteryzuje się stosowaniem pasywnych metod gromadzenia informacji*. Praktyczne doświadczenia zarządzania bezpieczeństwem informacyjnym, w tym w zakresach upublicznianych przez *media*, wskazują w tym względzie nie tylko na szereg postępujących manipulacji, a nawet wręcz przeczą takiemu dyktowaniu.

Proszę zatem, by podczas publicznej obrony Autorka dysertacji odniosła się do zaprezentowanych rozważań i upubliczniła własne stanowisko w przedmiocie owej cechy – *stosowania pasywnych metod gromadzenia informacji* – charakteryzującej wywiad jawnoźródłowy?

Podkreślenia następnie wymaga, że w dalszej części dysertacji *przedmiot badań* został wyartykułowany czytelnie wraz ze przyjęciem, że jest to *wywiad jawnoźródłowy realizowany w obszarze bezpieczeństwa państwa* (strona 35. dysertacji).

Nieco trudniej natomiast można zrozumieć dalsze wywody Autorki o treści: *Podmiotem badań są przedstawicielstwa zajmujące się realizacją zadań związanych z bezpieczeństwem państwa. Badania społeczne mogą służyć wielu celom, jednak zasadniczo można wyróżnić trzy główne: eksplorację; opis; wyjaśnienie* (strona 36. dysertacji).

Kwestia ta w mojej ocenie wymaga wyjaśnienia. Proszę zatem, by podczas publicznej obrony Autorka dysertacji rozwinęła i metodologicznie uzasadniła przywołany powyżej wątek swoich rozważań?

Przystępując następnie do prezentacji *głównego celu badań* (strona 36. dysertacji), Badaczka wyróżniła go w aspekcie poznawczym, jako *określenie znaczenia wywiadu jawnoźródłowego dla bezpieczeństwa państwa* i praktycznym stwierdzając, że jest to *zidentyfikowanie możliwości wykorzystania wywiadu jawnoźródłowego w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa*.

W moim przekonaniu ostatnie z tych stanowień zostało określone zbyt skromnie – przywołując późniejsze wyniki badań oraz wcześniejsze deklaracje Autorki wobec stwierdzonych potrzeb (...) *rekonceptualizacji wywiadu jawnoźródłowego w kontekście bezpieczeństwa państwa, biorąc pod uwagę dynamiczne zmiany technologiczno-informacyjne, rosnące upowszechnienie procesów generowania i dystrybucji informacji oraz rozwój metod i środków ich analizy* (strona 24. dysertacji).

W kolejnym podrozdziale – 1.4. – zaprezentowano *problemy i hipotezy badawcze* (strony od 36. do 37. dysertacji).

Główny problem badawczy rozprawy otrzymał postać pytania o treści: *Jakie znaczenie ma wywiad jawnoźródłowy w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa?* (strona 36. dysertacji).

Na jego podstawie wyłoniono kolejne wycinki niewiedzy obierając dla nich postać następujących pytań – *problemów szczegółowych* (strona 37. dysertacji):

1. *Jaka jest istota i znaczenie wywiadu jawnoźródłowego w kontekście bezpieczeństwa państwa?*
2. *W jakim zakresie dostępne metody i środki prowadzenia wywiadu jawnoźródłowego wpływają na bezpieczeństwo państwa?*
3. *Jakie prawne i pozaprawne aspekty wpływają na prowadzenie wywiadu jawnoźródłowego w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa?*
4. *Jakie są dotychczasowe kierunki prowadzenia wywiadu jawnoźródłowego na rzecz bezpieczeństwa w wybranych państwach demokratycznych?*

Wyartykułowane w ten sposób podstawy odnoszą się do czterech późniejszych rozdziałów dysertacji o tytułach: 2. *Charakterystyka wywiadu jawnoźródłowego*; 3. *Zaawansowane metody i środki prowadzenia wywiadu jawnoźródłowego*; 4. *Prawne i pozaprawne aspekty wywiadu jawnoźródłowego*; 5. *Wywiad jawnoźródłowy w wybranych państwach demokratycznych*. Pomijają jednocześnie problematykę rozwinętą w rozdziale ostatnim – 6. – noszącym tytuł: *Wpływ wywiadu jawnoźródłowego na bezpieczeństwo państwa w świetle badań własnych*.

Następnie na potrzeby recenzowanego opracowania naukowego Doktorantka sformułowała *główną hipotezę badawczą* o treści: *Dynamiczny rozwój otwartych źródeł informacji oraz technologii związanych z możliwością pozyskiwania i masowej dystrybucji informacji, a także coraz szersze wykorzystanie nowych technologii do pozyskiwania i analizy informacji jawnoźródłowych powodują wzrost możliwości wykorzystania wywiadu jawnoźródłowego w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa. Informacje dostarczone w wyniku działań wywiadu jawnoźródłowego: a) uzupełniają informacje pozyskane drogą operacyjną, b) skracają czas konieczny do podjęcia decyzji, przez co c) poprawiają jakość i skuteczność działań ofensywnych i defensywnych państwa, której uzupełnieniem stały się cztery hipotezy o charakterze szczegółowym* (strona 37. dysertacji).

W kolejnym podrozdziale – 1.5. – przedstawiono, jak wyglądał realizowany na wyłonione potrzeby proces badań i wykorzystane metody badawcze (strony od 38. do 39. dysertacji). Zawarte tam treści – podobnie jak opiniowane wcześniej dane dotyczące *analizy literatury*

przedmiotu (strona 42. do 47. dysertacji) – świadczą nie tylko o posiadaniu przez Doktorantkę bardzo dobrego warsztatu metodologicznego, ale i o solidnych fundamentach dla przedstawionego w formie pisemnej sprawozdania z przeprowadzonych badań.

Uszczegóławiając powyższe wskazać zatem należy, że w przyjętym procesie badawczym wyróżniono trzy etapy: *wstępny*, *właściwy* i *końcowy*.

Pierwszą część charakteryzowało przede wszystkim wyróżnienie sytuacji problemowej i zgromadzenie informacji niezbędnych do opracowania koncepcji badań poprzez wskazanie przedmiotu oraz celu prowadzonych badań, sformułowanie głównego problemu badawczego oraz problemów szczegółowych, postawienie hipotezy głównej i hipotez roboczych, jak również wybór metod i technik wraz z narzędziami badawczymi. Badaczka zastosowała wówczas metody teoretyczne: analizę i krytykę piśmiennictwa (celem dokonania oceny źródeł i literatury przedmiotu), syntezę oraz interpretację logiczną.

Na etapie badań właściwych doszło do skompletowania materiału badawczego pozwalającego na wnioskowanie pozwalające na rozstrzygnięcie proponowanego hipotetycznie rozwiązania. W ujęciu metodologicznym – poza pogłębioną analizą literatury przedmiotu i materiałów źródłowych w zakresie teorii wywiadu jawnoźródłowego – skorzystano wówczas z metody badań jakościowych na celowo dobranej grupie badawczej i przeprowadzono indywidualne wywiady z 12 ekspertami.

Trzeci etap badań – zakończony pisemnym sprawozdaniem z czynności badawczych – uprzednio powiązano z opracowaniem wyników badań, ich syntetyzowaniem, udzieleniem odpowiedzi na główny i szczegółowe problemy badawcze oraz weryfikacją hipotez.

Warte w tym miejscu podkreślenia jest wyróżnienie przez Doktorantkę: podejścia i stosowania pluralizmu metodologicznego (skutkujących uzyskaniem bardziej precyzyjnych wyników obarczonych mniejszym ryzykiem błędu), wyraźne wskazanie ram czasowych badań (2020-2024) oraz wyartykułowanie ograniczeń badawczych (strona 41. dysertacji).

Przywołując w tym miejscu wcześniejsze wtrącenia na rzecz wykorzystanej literatury przedmiotu – w ujęciu już kompleksowym – należy uznać, że recenzowane dzieło ma solidne fundamenty piśmiennicze. W istniejącej *Bibliografii* (stron od 333. do 344. dysertacji) poza szeregiem aktów prawnych i dokumentów (krajowych i międzynarodowych) – przede wszystkim wyróżniono 90 pozycji odnoszących się do monografii i opracowań zbiorowych, 43 artykuły i 109 źródeł *internetowych*. Co istotne – sięgnięto po materiały nie tylko krajowe, ale i powstałe w zagranicznych środowiskach naukowo-badawczych. Mają one wysoki procent aktualności, ponieważ w znakomitej większości upubliczniano je po roku 2000. Pojedynczo występują opracowania znacznie wcześniejsze, dobrane jednak dobrze bądź z uzasadnionej konieczności.

W podsumowaniu tej części recenzji stwierdzam zatem, że niezależnie od sformułowanych powyżej drobnych uwag natury krytycznej – przyjętą przez Doktorantkę procedurę badawczą oceniam wysoko – podkreślając zgodność z przyjętymi wymogami logicznymi i proceduralnymi, a tym samym posiadanie koniecznych walorów metodologiczno-warsztatowych.

4. Ocena merytoryczna dysertacji

Wstępne rozważania dotyczące merytorycznej oceny dysertacji Pani mgr Anny NASTUŁY wymagają podkreślenia, że posiada ona przejrzyste i logicznie zaprezentowany tytuł oraz strukturę. Zasadnicze części pracy zawierają: wstęp, spis użytych oznaczeń i skrótów, sześć rozdziałów, zakończenie, załączniki, bibliografię, wykaz rysunków, wykaz tabel i streszczenie. Zachowując określone proporcje – podporządkowano je wizualnie odbieranemu stanowisku – by odpowiednio segregować poszczególne elementy prezentowanych treści. Wyróżnione dla każdego rozdziału tytuły nie odbiegają od późniejszej zawartości i każdorazowo posiadają treściowe zapowiedzi (*preambulę*) wraz z odniesieniem się do prezentowanych kolejno wycinków naukowego poznania. Wszystko to razem ma w ten sposób postać odpowiednio spójną i w przemyślany sposób zredagowaną wraz z kończącym każdy rozdział podsumowaniem.

Wstęp (strony od 5. do 9. dysertacji) – zawiera krótkie wprowadzenie, ogólną charakterystykę struktury pracy, opis wykorzystanej literatury naukowej oraz odniesienie do autorsko dobranej procedury metodologicznej.

Rozdział 1. (strony od 15. do 49. dysertacji) – o czym było już powyżej – ma postać prezentującą metodologiczne podstawy badań.

Rozdział 2. (strony od 50. do 88. dysertacji), któremu nadano tytuł: *Charakterystyka wywiadu jawnoźródłowego* ma charakter przystępnie wprowadzający i systematyzujący zagadnienia dotyczące wywiadu jawnoźródłowego. Poza zwięzłą i solidnie przygotowaną prezentacją treści stanowiących o wypełnieniu funkcji poznawczych i porządkujących konieczną na potrzeby dysertacji wiedzę – jest to równocześnie materiał, który uwidacznia merytoryczne i metodologiczne przywiązanie Autorki do podstawowych założeń dotyczących przyjętego *problemu szczegółowego* i weryfikacji założonej dla tej części *hipotezy szczegółowej* (patrz: strona 50. dysertacji). Trzeba przy tym podkreślić, że podniesiona umiejętność dotyczy tożsamych stanowisk zaprezentowanych w pozostałych częściach pracy.

Wartość merytoryczna odnosi się w tym przypadku do prezentacji historycznie dokonujących się zmian w istnieniu wywiadu jawnoźródłowego, które z jednej strony wywołane zostały postępowaniem technologicznym, a z drugiej rosnącymi potrzebami w pozyskiwaniu informacji. Takie umiejscowienie powiązane następnie z treściami charakteryzującymi klasyczny cykl wywiadowczy, z wyróżnionym następnie podziałem informacji jawnoźródłowych i etapami ich pozyskiwania.

W części końcowo podsumowującej (strony od 86. do 88. dysertacji) zawarto szereg interesujących wniosków, a w tym: odnoszących się do istoty wywiadu jawnoźródłowego; jego pozycjonowania w kontekście potrzeb bezpieczeństwa państwa; koniecznych modyfikacji w procesie decyzyjnym i funkcjonowania służb specjalnych państwa; efektywności wynikających z dostępu do odpowiednich źródeł, właściwego doboru metod ich analizy oraz umiejętności oceny ich rzetelności.

Zaprezentowany w ten sposób materiał stanowi nie tylko o rzetelnym zebraniu wiedzy w przedmiocie teoretycznych potrzeb dyscypliny *nauki o bezpieczeństwie*, ale także zawiera wnioski i dyspozycje natury praktycznej. Ich najbardziej skondensowanym przykładem jest stwierdzenie Autorki o treści: (...) *Rozwój otwartych źródeł informacji prowadzi do zacierania się granicy pomiędzy informacjami jawnymi a niejawnymi. Niektóre informacje, które wcześniej były pozyskiwane wyłącznie metodami operacyjnymi, są obecnie dostępne w otwartych źródłach. Wymusza to zmianę podejścia do kategoryzacji nowych źródeł informacji oraz metod ich analizy, a także rodzi wyzwania natury prawnej i organizacyjnej* (strony od 87. do 88. dysertacji).

Rozdział 3. (strony od 89. do 127. dysertacji) nosi tytuł: *Zaawansowane metody i środki prowadzenia wywiadu jawnoźródłowego*.

W moim przekonaniu zawarty w nim przekaz ma szczególną wartość nie tylko dla *teoretyków*, ale przede wszystkim *praktyków zarządzających* problematyką bezpieczeństwem państwa. Porządkuje wiedzę o tytułowo podkreślonych instrumentach wywiadu jawnoźródłowego oraz uzmysławia, jak rozwój technologii – w sposób bez mała *rewolucyjny* – wpłynął na sposoby pozyskiwania, automatycznego analizowania i natychmiastowego wykorzystywania informacji. Niepodważalnym walorem zawartych tam treści są też autorsko wyprowadzone oraz potwierdzone wynikami badań esencjonalne wnioski bądź wskazania. Syntetyzowany ich zbiór ma przy tym postać nie tylko diagnozującą aktualny stan rzeczy, ale także charakteryzującą występujące środki techniczne i dokonujący się tam postęp. Ich uzupełnieniem są wyłonięne przez Badaczkę wątpliwości, a w tym otwarte pytanie o granice automatyzacji, w istniejącym procesie analitycznym.

Przedstawiany zakres uzupełniono szeregiem ostrzeżeń – w ocenie Badaczki – zagrażających środowisku bezpieczeństwa państwa. W moim przekonaniu szczególnie interesujące są tam uwagi dotyczące: roli *mediów społecznościowych*, rosnącego udziału AI (ang. *artificial intelligence*), sposobów wydobywania danych wykorzystujących algorytmy NLP (ang. *natural language processing*) oraz znaczenia narzędzi wykorzystywanych do analiz o charakterze geolokalizacyjnym.

Rozdział 4. (strony od 128. do 163. dysertacji) zatytułowano: *Prawne i pozaprawne aspekty wywiadu jawnoźródłowego*.

Wnikając w jego zawartość treściową – szczególną uwagę zwraca spójność i w przemyślny sposób opracowana całość zgromadzonych tam wywodów. W zgodzie z tytułowo określonym na te potrzeby kanonie przedstawiono w nim najpierw aspekty prawne, etyczne, metodologiczne (w tym związane z naruszeniem cyklu wywiadowczego, występowaniem błędów poznawczych i językowych), by zakończyć te wywody odniesieniem do aspektów technicznych oraz o charakterze informacyjnym.

Podkreślenia przy tym wymaga, że zawarte tam charakterystyki i wnioski mają charakter nie tylko merytorycznie uzasadniony, ale przede wszystkim praktyczno-funkcjonalny. Przeprowadzone przez Autorkę badania pozwoliły bowiem na wykazanie, że (...) *brak jednoznacznych regulacji prawnych w zakresie wywiadu jawnoźródłowego, zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym, prowadzi do niepewności prawnej oraz fragmentarycznego podejścia użytkowników. Skutkuje to rozbieżnościami interpretacyjnymi oraz zróżnicowanymi praktykami (...).* Taki stan rzeczy jednocześnie zwiększa ryzyko powstawania zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa zarówno ze strony innych państw, jak i podmiotów niepaństwowych (strona 161. dysertacji).

Rozdział 5. (strony od 164. do 197. dysertacji) zatytułowano: *Wywiad jawnoźródłowy w wybranych państwach demokratycznych* i poświęcono prezentacji doświadczeń z zastosowania określonego tytułem sposobu zdobywania informacji w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Wielkiej Brytanii oraz Izraelu.

W optyce powyższe należy zauważyć, że wyboru takiego Autorka dokonała motywując, że państwa te charakteryzują się wysokim poziomem rozwoju instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo oraz długoletnim doświadczeniem w wykorzystaniu informacji jawnoźródłowych. W przypadku Stanów Zjednoczonych dodatkowo uwzględniono najbardziej rozbudowane w tym kraju formy pozyskiwania informacji jawnoźródłowych. Zaszeregowanie Wielkiej Brytanii powiązano ze stanowieniem, że badana forma działalności wywiadowczej ma najdłuższą udokumentowaną historię, wyróżnia się korzystanie rozwiniętymi procedurami, jak również systemową integracją pozyskiwania i analizy informacji jawnoźródłowych w działaniach wywiadowczych oraz policyjnych. Z kolei typowanie Izraela połączono z powszechnie panującym poglądem, że jego działalność wywiadowcza uznawana jest za jedną z najlepszych na świecie, a charakterystyczne w tym ujęciu są: innowacyjność, efektywność działań oraz ścisła współpraca na rzecz bezpieczeństwa państwa pomiędzy sektorem publicznym a prywatnym.

Oceniając wskazaną powyżej część dysertacji podkreślenia wymaga jej niewątpliwie wysoki walor poznawczy i porządkujący dotychczas dostępną wiedzę – w przedmiocie zróżnicowanych odniesień do roli i wykorzystywania wywiadu jawnoźródłowego – w autorsko wyróżnionych państwach. Podobnie jak częściach poprzedzających ma charakter solidnie związanej ekspozycji istniejącego stanu rzeczy, profesjonalnie przygotowanej i dobrze zintegrowanej z całością wywodów, podporządkowanych przyjętym założeniom badawczym.

W ujęciu krytycznym należy wykazać, że mimo pierwotnych, zawartych we *Wstępie* zapowiedzi nie posiada ona już tak wyraziście wyartykułowanych treści o charakterze podsumowującym (w tym wniosków na potrzeby bezpieczeństwa państwa polskiego), jak to uczyniono (strona 7. dysertacji) stwierdzając: (...) *Umożliwia to dokonanie wieloaspektowej analizy wykorzystania wywiadu jawnoźródłowego oraz sformułowanie wstępnych wniosków. Po pierwsze, w przedstawionych państwach demokratycznych wywiad jawnoźródłowy charakteryzuje się zróżnicowaniem wynikającym ze specyfiki prawnej, geopolitycznej i kulturowej każdego z nich. Po drugie, jego efektywność zależy w dużym stopniu od integracji systemów wywiadowczych oraz współpracy z sektorem prywatnym. Po trzecie, doświadczenia analizowanych państw mogą stanowić podstawę do opracowania spójnych i efektywnych rozwiązań, które pozwolą na optymalizację wykorzystania wywiadu jawnoźródłowego na rzecz bezpieczeństwa państwa. Dalsze analizy oraz oceny tych modeli stanowią punkt wyjścia do pogłębionego badania zagadnień, umożliwiając ich odniesienie do specyficznych potrzeb i wyzwań związanych z wykorzystaniem wywiadu jawnoźródłowego w Polsce.*

Inne moje wątpliwości dotyczą przywołanego powyżej doboru państw i braku w tym zestawieniu Federacji Rosyjskiej – państwa, którego szeroko nagłaśniane informacyjne oddziaływanie, charakteryzuje się znaczną skutecznością, w tym również wobec bezpieczeństwa Polski. W podobnym rozumieniu – interesującym wzmocnieniem stanowienia o wykorzystaniu wywiadu jawnoźródłowego przez *strony przeciwne* – mogłoby być badawcze pochylenie się nad postępowaniem Republiki Białorusi.

Rozumiem jednak tytułowo wyeksponowane zawężenie podjętego procesu badawczego przez Doktorantkę do *wybranych państw demokratycznych* i traktuję przedmiotową uwagę jedynie jako powód do dyskusji nad problematyką ewentualnego wzbogacenia, zgromadzonego na potrzeby wnioskowania materiału.

Proszę zatem, by podczas publicznej obrony Autorka była uprzejma podjąć wyzwanie i uzasadnić pominięcie zagadnień wywiadu jawnoźródłowego w przywołanych powyżej państwach?

Rozdział 6. (strony od 198. do 224. dysertacji) zatytułowano: *Wpływ wywiadu jawnoźródłowego na bezpieczeństwo państwa w świetle badań własnych*.

Jest to w moim przekonaniu najważniejsza i najwartościowsza część recenzowanej dysertacji. Ma postać swoistej klamry – spinającej rozpoznaną, analizowaną i ocenioną badawczo sytuację – w powiązaniu ze stanowiskami dwunastu, odpowiednio dobranych i wybitnie wyspecjalizowanych w badanej dziedzinie ekspertów. Podkreślenia wymagają przy tym nie tylko ich unikalne kompetencje, udokumentowany wkład w rozwój zagadnień związanych z wywiadem jawnoźródłowym i różnorodne środowiska zawodowe, ale sam fakt niedokonanego dotąd doprowadzenia takiego przedsięwzięcia do efektywnego badawczo podsumowania.

Wywiady te zostały przeprowadzone na podstawie scenariusza obejmującego 11 pytań, opracowanych zgodnie z przyjętą metodologią badawczą i pozwoliły na końcowe wyspecyfikowanie czterech, odpowiednio trafnie umotywowanych, rekomendacji (strony od 221. do 224. dysertacji):

1. *Uporządkowanie w polskim systemie prawnym niezbędnych pojęć związanych z wywiadem jawnoźródłowym.*
2. *Stworzenie Zespołu Koordynacyjnego ds. Wywiadu Jawnoźródłowego.*
3. *Stworzenie rządowej platformy wymiany informacji jawnoźródłowych jako wspólnej przestrzeni do wyszukiwania, łączenia i promowania materiałów jawnoźródłowych.*
4. *Utworzenie Inkubatora Innowacji Wywiadu Jawnoźródłowego.*

Jest to moim zdaniem materiał o znaczeniu zasadniczym, kompleksowym i jednocześnie systemowym, niezwykle wartościowy, a przy tym na tyle dobrze syntetyzowany, że pozwala na jego dalsze – teoretyczne i praktyczne – wykorzystanie, nie tylko przez badaczy tytułowo zakreślonego obszaru, ale przede wszystkim *praktyków zarządzających* bezpieczeństwem państwa.

Treści zawarte w *Zakończeniu* (strony od 225. do 229. dysertacji) mają postać klasycznie podsumowującą, gdzie Doktorantka w sposób ujmująco syntetyczny i adekwatny do zaprezentowanego wcześniej materiału wyprowadziła, że poszukiwania odpowiedzi na odpowiednio wyrażone w rozprawie pytania dla poszczególnych problemów szczegółowych i hipotez – zostały zwieńczone sukcesem.

W części końcowej tych rozważań – bazując na wynikach badań zawartych w poszczególnych rozdziałach, a także wnioskach końcowych i rekomendacjach – Badaczka wyłoniła przyszłościowe propozycje czterech kierunków czynności o charakterze uszczegóławiającym i intensyfikującym doczasowe zachowania w przedmiocie wykorzystania wywiadu jawnoźródłowego.

W podsumowaniu tej części recenzji stwierdzam, że przedmiotowa praca, pomimo podniesienia pewnych uwag czy uchybień – jest pod względem merytorycznym poprawna i wnosi interesujące treści poznawcze, dokumentacyjne i aplikacyjne. Pozyskane i odpowiednio przedstawione w dysertacji wyniki mogą stanowić podstawę do pogłębionych badań naukowych w przyszłości, a zaproponowane przez Doktorantkę w części końcowej dysertacji rekomendacje – są możliwe do praktycznego wprowadzenia.

5. Ocena strony formalnej i edytorskiej

Recenzowana praca obejmuje łącznie 350 strony tekstu, z czego 344 stanowi materiał o charakterze merytorycznym. Zawartą treść wzbogaca: 8 rysunków i 16 tabel.

Ma postać poprawną z formalnego i edytorskiego punktu widzenia. Jej zawartość świadczy o umiejętności konstrukcji tekstu naukowego przygotowanej w sposób klasycznie zgodny i komunikatywny dla każdego odbiorcy.

Przywołania zastosowane w pracy nie budzą zastrzeżeń – opracowano je z dużą starannością – w sposób jednolity i odpowiednio zrozumiały.

Miejscowo występowały tak zwane *literówki*, czego przykłady można przytoczyć począwszy od strony 6. dysertacji wraz z przywołaniem przykładowo tekstu: *W rozdziale trzecim przeprowadzono analizę (...) bądź: Państwo to wytypowano ze względu na najbardziej rozbudowane formy pozyskiwania informacji jawnoródlowych.*

Stosunkowo często można było zwrócić uwagę na przypadki braków w tak zwanej *jednolitości zapisu*, gdzie przykładowo określenia (najczęściej angielskojęzyczne) zapisywane były *kursywą* bądź nie (patrz: przykładowo strony od 10. do 14. dysertacji), a w odniesieniu do dokumentów doktrynalnych wymiennie z *dużej* i *małej* litery (patrz: przykładowo strona 173. dysertacji): *Drugim obszarem wyróżnionym w Strategii jest (...)* i *Trzeci obszar wyróżniony w strategii koncentruje się (...)*.

Pojawiały się też drobne ograniczenia w zakresie czytelności stosowanych przedziałów czasowych – przykładowo na stronie 165. dysertacji w tekście: *Do lat dziewięćdziesiątych (którego wieku?) działalność FBIS skupiała się (...)*.

W podsumowaniu tej części recenzji chciałbym, jednakże podkreślić, że w moim przekonaniu wystąpienie wyłoniionych niedociągnięć nie ma specjalnego wpływu na wartość merytoryczną i metodologiczną recenzowanej rozprawy doktorskiej.

6. Wniosek końcowy

Reasumując stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Anny NASTUŁY pod tytułem: *Znaczenie wywiadu jawnoźródłowego w bezpieczeństwie państwa* – stanowi oryginalne opracowanie o istotnych walorach dla dyscypliny: *nauki o bezpieczeństwie*.

Będąc pisarskim sprawozdaniem z przeprowadzonych badań – zawiera rozwiązanie przyjętego problemu naukowego, pozytywnie stanowi o osiągnięciu zakładanego celu i pozwala na wyprowadzenie odpowiednich wniosków o walorach możliwych do wykorzystania przez specjalistów, naukowców oraz badaczy zajmujących się zagadnieniami powiązanymi z optymalizacją bezpieczeństwa państwa.

Wykonując czynności realizacyjne Doktorantka dowiodła, że posiada niezbędną wiedzę, szereg cennych umiejętności i kompetencji, a w tym związanych między innymi z: projektowaniem postępowania naukowego, samodzielnym przeprowadzeniem badań, jak również końcowym upublicznianiem wyników swojej pracy w postaci dysertacji.

Przeprowadzona ocena rozprawy, a w tym pod względem metodologicznym i merytorycznym pozwala – jako recenzentowi – na sformułowanie wniosku końcowego: dysertacja spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023, poz. 742 z późn. zm.).

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Anny NASTUŁY do publicznej obrony recenzowanego dzieła.

/dr hab. Ireneusz T. Dziubek prof. UK/